

Umumi Maden Durumu

Türkiye Madenciliğinin 1946 Bilançosu

1946 senesi sonunda dünya barışının henüz kurulamamış olmasına rağmen, milletlerarası ticarî münasebetler oldukça inkişaf etmiş bulunmaktadır.

3ü inkişaf Türk madenciliği üzerinde de hissedilir derecede tesirini göstermiş ve bu sebeple de istihsalâtımızdan bir kısmını normal ticarî şartlar dahilinde dış piyasalara satmak mümkün olduğu gibi, maden işletmelerimizin muhtacolduğu malzemeyi de bu piyasalardan tedarik etmek imkânı elde edilmiştir.

Harbin bütün yoksulluklarına rağmen, Hükümetin maden istihsalinin artırılması hususunda sarfetmiş olduğu büyük gayretler sayesinde daima yukarıya müteveccih bulunan istihsal ibresi 1946 senesinde bir parça daha dikleşmiş ve bu sene zarfında geçen harp yıllarına nazaran - hafif de olsa - yine bir terakki kaydedilmiştir.

Bununlabeledir itiraf etmek lâzımdır ki, inkişaf seyri esasen ağır olan madencilikte bugün gaye olan noktaya varmaktan çok uzak bulunmaktayız.

Bu hususta bir cihetten istihsal'in yeni imkânlarla göre henüz organize edilememiş olmasını, diğer cihetten de dünya maden istihsal ve ihraç piyasasındaki Türk madenleri rolünün henüz tesbit edilmemiş olmasını sebep olarak göstermek mümkündür.

Hemen şunu ilâve edelim ki: bugün artık bütün dünyada ormanlarla birlikte millî servetin ve varlığın esasını teşkil ettiği kabul edilen madenlerin ve maden işletmeciliğinin ana problemlerini teşkil eden ve istihsalle maliyet fiatları üzerinde pek ehemmiyetli rolü olan

- a — işçilik
- b — malzeme
- c — nakliye

gibi üç mühim unsura ait meselelerin memleketimizde de esaslı bir şekilde ele alınması ve halledilmesi Türk madenciliğinin inkişafı üzerinde mühim ve çok müsbet tesirler hasıl edecektir.

Ancak bu meselelerin halli sayesinde ki madencilik millî gelirimiz içerisinde mütezayit bir gelişme ile yer alabilecektir.

1942 senesi istatistiklerine nazaran 120 milyar dolar (o günkü rayice göre takriben 240 milyar Türk lirası) olan Amerika Birleşik Devletlerinin millî geliri içerisinde 25 milyar (% 25) ile madenciliğin birinci derecede bir mevki işgal etmesine mukabil 5 milyar tahmin olunan aynı seneye ait millî gelirimiz içerisinde madenciliğimiz 100 milyon lira ile vasattan aşağı bir mevkiye yer al-

mış bulunmaktadır.

Bununlaberaber, daha evvelki nüshalarımızda zaman zaman açıkladığımız gibi, madenciliğimizi saltanat elinden bir hiç olarak tesellüm eden Cumhuriyet Hükümetinin bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da bütün müşkülli hallederek bu servet kaynaklarımızı daha verimli bir hale getireceğinde şüphemiz yoktur.

Türkiye Maden İstihsal Endeksi

	Taşkömür	Linyit	Demir	Krom	Bakar	Kurşun	Çinko	Cıva	Antimon	Manganez	Kükürt	Borasil	Lületaş	Zımpara	Tuz	Çimento
1938	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1939	104	117	316	98	300	111	75	66	115	24	28	373	88	118	105	109
1940	117	145	178	59	300	28	—	81	52	21	96	132	67	101	106	100
1941	117	190	84	47	468	—	—	50	17	62	57	54	80	61	119	102
1942	97	249	26	40	368	—	—	45	131	157	72	—	86	110	122	79
1943	122	396	128	54	434	—	—	31	2	123	89	—	45	92	128	63
1944	139	484	128	60	492	—	—	16	13	80	89	—	43	1	118	107
1945	144	459	171	54	439	—	—	26	8	223	100	124	218	26	111	108
1946	148	382	153	36	442	—	—	—	7	82	79	54	196	96	138	122

Yukarda arzetmekte olduğumuz tablolar dünya madenciliğine nazaran mütevazı da olsa, madenciliğimizin istikbalinden ümitvar olabileceğimizi göstermesi bakımından şayanıdikkat bulunmaktadır.

Yukardaki rakamların tetkikinden anlaşılacağı veçhile, linyit ve bakar istihsali çok cüzî bir tempo ile arttığı halde dış piyasaların rağbetine rağmen krom istihsalimiz son senelerde bir hayli düşmüş bulunmaktadır.

1946 Senesinin İkinci Altı Aylık İstihsal Vaziyeti

Umumiyetle denebilir ki satışı muhtelif sebeplerle henüz tanzim edilememiş madenlerimiz müstesna olmak şartıyla, bütün madenlerde 1946 senesinde istihsal fazlalığı kaydedilmiş bulunmaktadır.

Bununlaberaber, bu seneyi önümüzdeki senelerde istihsalini artırmak için yapılan bir hazırlık senesi olarak mütalâa etmek daha doğru olur.

Filhakika bu sene zarfında, harp seneleri boyunca eskimiş olan eski maden teçhizatımızı yenilemek ve muasır medeniyetin yeni istihsal vasıtalarından istifade olunabilmesini sağlamak için Avrupa ve Amerikaya Etibank tarafından muhtelif heyetler gönderilmiş ve bu heyetler istihlâk ve tesis malzemesi olarak

birçok siparişler vermekle beraber mahallî maden sanayiini de tetkik etmişlerdir.

Bu sipariş ve tetkiklerin önümüzdeki yıllara müsbet şekilde müessir olacağını ümit edebiliriz.

Aşağıda muhtelif madenlerimizin 1946 senesi ikinci altı ayında elde ettikleri neticeleri 1945 senesinin aynı aylarıyla mukayeseli bir şekilde arz ediyoruz.

Taşkömürü

Resmî kayıtlara nazaran tuvönan taşkömürü istihsalinin her sene olduğu gibi, bu sene de gerek geçen senelere ve gerekse prevüye nazaran bir miktar daha yükselmiş olduğunu görmekteyiz.

Filhakika Zonguldak kömür havzasında:

1944 senesi prevüsü 3.311.500 ton olduğu halde fiilen 3.559.843 ton

1945 senesi prevüsü 3.566.600 ton olduğu halde fiilen 3.718.708 ton

1946 senesi prevüsü 3.805.650 ton olduğu halde fiilen 3.930.310 ton

olarak tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

Fiilî istihsalin hemen her sene tahminler fevkine çıkması bu tahminlerin ne kadar hesaplı bir şekilde yapıldığını göstermesi bakımından şayanıdikkattir.

1946 senesi ikinci altı aylık istihsal durumu 1945 senesinin aynı aylarıyla mukayeseli bir şekilde aşağıda arz edilmiştir.

Yandaki cetvelin tetkikinden anlaşılacağı veçhile, aylık istihsal geçsenenin aynı aylarının temposunu muhafaza etmiş olmakla beraber, altı aylık yekûnda 132.854 ton bir fazlalık kaydedilmektedir.

(Ton Hesabiyle)

Aylar	1945	1946
Temmuz	335.075	304.587
Ağustos	314.714	275.438
Eylül	247.126	292.242
Ekim	340.085	347.040
Kasım	237.402	369.430
Aralık	350.400	368.919
Yekûn	1.824.802	1.957.656
Birinci altı aylık	1.893.906	1.972.654
Umumî Yekûn	3.718.708	3.930.310

Senenin ikinci altı ayında lâve kömürü üzerinden yapılan imrarat da aşağıda gösterilmiştir:

(Ton Hesabiyle)

Aylar	1945	1946
Temmuz	199.862	173.080
Ağustos	180.841	144.695
Eylül	152.048	147.928
Ekim	155.210	171.694
Kasım	141.438	173.559
Aralık	150.998	165.997
Yekûn	980.197	976.903
Birinci altı aylık . . .	1.165.619	1.142.549
Senelik Yekûn . .	2.145.816	2.119.452
Briket ve sömükok	42.502	19.561
Birinci altı aylık	—	36.773
Yekûn	42.502	56.534
Ecnebi memleketlere taş kömürü	—	198.562
Birinci altı aylık	—	78.190
Yekûn		276.752

Yukardaki tabloda ecnebi memleketlere vâki olan sevkıyat 1945 senesinde aktedilen 270.000 tonluk iki mukavelenin birinci altı ayı zarfında sevkedilenden kalan bakiyeyi ifade etmektedir.

Avrupada kömür buhranı devam etmekte ve binnetice kömür talepleri artmakta olmakla beraber, istihsalde kaydedilen nisbi artışa rağmen, elde edebildiğimiz kömür ancak dahilî istihlâki karşılıyabilmekte olduğundan, yeni mukaveleler akdi mümkün olamamıştır.

Avrupadan alınan haberlere nazaran, kömür istihsalı gün geçtikçe normal şeklini almakta olduğundan, halen mevcut olan avantajlı satış imkânlarının gittikçe azalacağını teessürle kaydetmek icabetmektedir.

Briket ve sömükok istihsalı fabrikaların kapasiteleriyle alâkalı olduğu için, ikinci altı ayda da mühim bir fark kendisim göstermemekle beraber, istihsal miktarları aşağıda arz edilmiştir.

Aylar	Sömükok		Briket	
	1945	1946	1945	1946
Temmuz	4.772	3.510	2.147	1.017
Ağustos	4.727	2.493	1.892	738
Eylül	4.635	1.726	1.319	57
Ekim	4.842	2.069	674	—
Kasım	4.782	3.009	—	1.120
Aralık	4.795	2.680	985	1.197
Yekûn	28.558	15.487	7.017	4.124
Birinci altı aylık	27.360	28.295	16.895	8.438
Umumi Yekûn	55.918	43.782	23.712	12.562

Geçen bültenlerimizde izah edildiği veçhile, taşkömürünün umumî ihtiyaca kifayet etmemesi dolayısıyla, Hükümetçe üzerinde ehemmiyetle durulan linyit istihsalı 1939 senesindenberi daima ehemmiyetli bir terakki kaydedildiği halde, Devlet elindeki linyit istihsalı ihtiyacın fazlalığına rağmen bu sene zarfında gerilemiş bulunmaktadır. Bu gerilemeyi Garp Linyitleri işletmesindeki idare mekanizmasının değişmesinde aramak icabetmektedir.

1944 senesinde 615.000 ve 1945 senesinde 721.000 ton olan linyit istihsalinin, aynı artış temposunu muhafaza eylediği takdirde, 1946 senesinde 800 000 ton ve 1947 senesinde de bir milyon tona balığ olabileceğini geçen bültenlerimizdeki tahminlerimiz arasında mütalâa etmiş olmamıza rağmen, Garp Linyitlerindeki senenin birinci altı ayında müşahede edilen istihsal düşüklüğünün ikinci altı ayda da devam etmiş olması bu ümit ve tahminlerimizi boşa çıkarmış bulunmaktadır.

Devlet Linyit işletmelerinin önümüzdeki sene kendilerini toparlıyarak sarfiyatlarıyla mütenasip olmak üzere memleketin ihtiyacına cevap verecek hale gelmeleri cidden temenniye şayan görülmektedir.

Memleket linyit istihsalinde en mühim rolü oynayan ve şümulü bir Devlet işletmesi olan Garp Linyitleri işletmesinin istihsal ve satış faaliyetine ait cetvelleri aşağıda arz ediyoruz:

Aylar	1945		1946	
	İstihsal	Satış	İstihsal	Satış
Temmuz	45.658	37.728	32.958	28.092
Ağustos	52.006	34.381	33.970	24.474
Eylül	49.827	37.962	39.850	33.334
Ekim	39.278	29.695	44.368	35.362
Kasım	41.206	31.475	38.197	29.031
Aralık	45.775	30.377	44.738	35.960
Yekûn Birinci altı ay	273.750	201.618	234.081	186.253
Umumî Yekûn	588.615	444.092	508.824	394.984

1944 senesine nazaran 1945 de % 10.68 nispetinde artan linyit istihsalı yukardaki cetvelin tetkikinden anlaşılacağı veçhile, 1946 senesinde geçen seneye nispetle % 13.6 nispetinde azalmış bulunmaktadır.

Memleketteki diğer linyit istihsallerinde mühim bir tebeddül vukubulmadığı cihetle, bunlar üzerinde ayrıca durulmaya lüzum görülmemiştir.

Demir :

Geçen bültenlerimizde arzedildiği gibi, hakikî istihsal kapasitesi 400.000 ton olan memleketimizde tek demir işletmesi Divriği madenleri, istihsalini Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları ihtiyacına göre ayarladığı için bu sene dahi hakikî veriminin ancak % 25 i nispetinde bir faaliyet göstermiş bulunmaktadır.

Madenin kapasitesinden tamamıyla istifade edilebilmesi için Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarını tevsi ve demiryol sevkiyatını bugünkünden başka şekilde tanzim etmek ve madende de kükürtü ihtiva eden cevherlerin tasfiyesi için bazı tesisat yapılması icabetmektedir ki bunların yapılması için mühim mebalige ihtiyaç olduğundan, Divriği demir madeninde daha uzun müddet büyük ölçüde faaliyet göstermek mümkün olamayacaktır.

Madenden 1946 senesinde 112.210 ton cevher istihsal edilmiş olup imraratı, bir kısmı geçen seneden müdevver stoklardan olmak üzere 121.547 tona bağlı olmuştur. İstihsal ve imraratın ikinci altı aylık müfredatlı cetveli aşağıda arz edilmiştir.

(Ton Hesabıyla)

Aylar	1 9 4 5		1 9 4 6	
	İstihsal	Satış	İstihsal	Satış
Temmuz	21.228	10.589	7.839	9.228
Ağustos	16.110	3.339	4.573	3.248
Eylül	13.730	5.551	10.852	6.099
Ekim	8.004	2.428	10.357	5.011
Kasım	1.338	3.100	6.314	7.153
Aralık	—	3.116	8.345	11.768
Yekûn Birinci altı aylık	62.410	28.123	48.280	42.498
Senelik yekûn	125.261	101.568	112.210	121.527

Yukardaki cetvelin tetkikinden anlaşılacağı veçhile, 1946 senesinde bir evvelki yıla nazaran istihsalde 13.051 tonluk azalış ve satışta ise 9.317 tonluk bir artış mevcut bulunmaktadır.

1946 senesi zarfında Demir ve Çelik Fabrikaları müessesesinin muhtelif ana istihsalleri de geçen sene ile mukayeseli bir şekilde aşağıda gösterilmiştir.

(T o n H e s a b ı y l e)

Aylar	Ham demir		Ham çelik		Hadde mamulâtı		Borular		Kok	
	1945	1946	1945	1946	1945	1946	1945	1946	1945	1946
Temmuz	5.508	6.530	7.079	7.027	3.872	6.111	320	398	21.114	21.915
Ağustos	6.065	6.208	5.951	6.149	3.349	4.486	303	555	20.463	22.776
Eylül	6.006	6.702	4.489	7.189	3.373	6.325	313	646	19.088	22.325
Ekim	6.954	7.385	5.391	7.058	3.910	5.366	370	770	20.080	24.152
Kasım	6.518	8.409	6.533	8.501	3.549	4.644	389	720	20.550	23.984
Aralık	6.211	7.920	5.364	8.864	4.743	6.386	370	895	22.804	23.082
Yekûn	37.262	43.154	34.757	44.788	32.796	33.318	2.065	3.984	124.099	138.234
Birinci altı aylık	32.262	34.746	29.428	35.106	26.283	47.259	2.631	2.379	103.191	123.918
Senelik yekûn	69.524	77.900	64.188	79.894	49.079	80.577	4.696	6.363	227.290	262.152

Yukardaki tablo Demir ve Çelik Fabrikalarının umumiyetle geçen sene-ye nazaran ve takriben % 10 nispetin-de fazla verimli çalıştığını göstermek-te-dir ki, bu da çekmiş olduğu fazla demir cevherini kullandığını göstermektedir.

Büyük istihsal esaslarına göre ku-rulan müesseselerin daha az bir verim-le çalışmaları umumî masrafların sabit kalması yüzünden maliyetlere menfi şe-kilde tesir edeceğinden, bunların işletil-mesinde âzami kapasitesinden istifade esaslarının göz önünde bulundurulması-nı ve bilhassa iptidai maddeyi veren maden işletmesiyle mamul istihsalı ya-pın müessese arasında sıkı bir işbirliği yapılmasının zaruretini tebarüz ettirme-yi faydeli görmekteyiz.

Karabük Demir ve Çelik Fabrika-larının 1946 senesinin birinci ve ikinci altı ayında yaptığı diğer istihsal mad-deleri cetvelde gösterilmiştir.

Fabrika 1946 senesinde piyasaya
183 631 ton kok,
15.405 ton ham demir,
35,8 ton çelik döküm,
53.213 ton hadde mamulâtı,
4.905,4 ton boru

ile hemen hemen bütün tâli istihsellerini satmış bulunmaktadır.

İstihsal olunan malın cinsi	Birinci altı ayda	İkinci altı ayda	Senelik yekûn (ton hesabıyla)
Kok tozu	2.122	—	2.122
Amonyum sülfat	1.205	1.328	2.533
Ham benzol	1.635	1.808	3.443
Ham katran	6.250	6.926	13.176
Yol katranı	94	289	383
Yıkama yağı	902	—	902
Ağır yağ	1.169	1.782	2.951
Ham naftalin	207	—	207
Ham antrasen	168	155	323
Zift	3.974	—	7.814
Saf naftalin	162	183	345
Motor benzolü	1.251	1.462	2.713
Yıkamış benzol	1.587	—	1.587
Solvent nafta	44,8	—	44,8
Saf benzol	25	—	25,8
Saf Toluol	3,5	1,2	4,7
Saf Ksilol	14,8	1,9	16,7
Sülfürik asit 60°	2.966,8	3208,2	6175
Sülfürik asit 66°	758,4	588,6	1.347
Süper fosfat	1.643,3	2.160,7	3.804
Çekme tel	—	1.007	1.007
Pres	—	168	168
Kreozot	—	2.877	2.877

Çelik ve demir Kombinalarının pik istihsaline hariçten birçok talep mevcut-olmakla beraber Müessese bu sene zar-fında ancak İsveçle 25.000 tonluk bir mukavele akdetmiş ve Uman ve demir-yol münakalâtı dolayısıyla bunların hep-sini şevke imkân bulamamıştır.

Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları, istihsalâtının mühim bir kısmını bilhassa İstanbul piyasasına satmak zorunda olduğundan - bugün ancak kömür sevkiyatını pek dar imkânlar içerisinde yapabilen Zonguldak limanından istifadesi mahdud olduğu cihetle - Ereğli limanı inşaatının bitmesine kadar Filyos iskelesinden istifade çarelerinin aranması şayanı arzu bulunmaktadır.

Aksi halde bu Müessesenin nakliyat bakımından çok müşkül durulara düşeceği şimdiden anlaşılmaktadır.

Kromit:

Türk madenciliğinin en verimli ve kârlı matai olan krom madenlerimizin harp içerisinde gördüğü büyük rağbet halen dahi mevcud olmakla beraber, satış işlerinin haricî ve dahilî birçok sebepler tahtında tanzim edilememesi dolayısıyla krom stoklarımız geçen senelere nazaran daha çok kabarmış ve satışlar da azalmıştır.

Krom madenlerimize rakip vaziyette bulunan Rodezya madenleri büyük bir hızla istihsalini artırmakta ve maliyetleri de bizimkilere nazaran daha ucuz bulunmakta olduğundan, eski stoklarla yeni istihsalimizin satılması için Türk kromlarının kalite bakımından Rodezya'nınkilerden azıcık daha üstün olması elimizde tek avantaj olarak kalmaktadır.

1946 senesi neticeleri, bu farkın geniş satış imkânları vereceği hususundaki geçen seneki ümitlerimizin yerinde olmadığını ve satış temini hususunda daha başka tedbirler almaklığımız lâzım geldiğini göstermiştir.

Filhakika Türk ülkesinin en verimli krom madenini işleten Etibank'a bağlı Şark Kromları Müessesesi, 1946 senesinde 65.000 ton cevher istihsal eylediği ve geçen seneden de bir o kadar stok mevcud olduğu halde, ancak 10.607 mik-

tarında bir satış yapabilmiş bulunmaktadır.

Eşhas ve hususi şirketler elinde bulunan madenlerden Fethiye krom madenleri müstesna - birçoğu ciddî ve sermayeli bir organizasyona sahip olmadıklarından, istihsal ve satışları Türk madenciliği içerisinde iktisadî bir önemi taşımamaktadırlar.

Bununla beraber, yukarda arzettiğimiz gibi, memleketimiz için ihracı pek ehemmiyetli olan kromlarımızın satışı için ciddî tedbirler alınabileceğine ve bunun zamanının gelmiş bulunduğu kana bulunmaktayız.

Münferit eşhas teşebbüslerinin istihsalâtı hakkında elimizde katî rakamlar bulunmamakla beraber, 1946 senesi zarfında Türk madenlerinden takriben 85.000 tonluk bir istihsal yapıldığını tahmin etmek mümkündür.

Bunlardan Şark Kromları işletmesinin istihsal müfredatını, 1945 senesiyle mukayeseli bir şekilde, aşağıda veriyoruz:

(Ton Hesabıyla)

Aylar	1945	1946
Temmuz	8.288	1.212
Ağustos	7.578	477
Eylül	7.494	5.108
Ekim	6.806	10.836
Kasım	1.174	14.137
Aralık	238	8.804
Yekûn	31.578	40.574
Birinci altı aylık . . .	51559	25.280
Umumi yekûn	83137	65.854

Yukardaki cetvelde görüldüğü üzere, 1945 senesinde 83.000 ton olan istihsal bu sene 65 000 tona düşmüş bulunmaktadır.

1944 senesinde 95.500 ton cevher istihsal eden Şark Kromları Müessesesinin iki sene zarfında - madenin verimliliğine rağmen - istihsalden 30.000 ton kaybetmesi - umumî masraf şarjlarının baki kalması dolayısıyla, satış için lüzumlu tedbirler alınmadığı takdirde, bugüne kadar finansman bakımından bütün Etibank camiasını besleyen bu müessesenin daha evvel temin ettiği kazançları yavaş yavaş elden çıkaracağını göstermektedir.

Bakır:

Gerek iç sanayi ve gerekse ihracat bakımından ehemmiyetini daima muhafaza eden bakırlarımızın 1946 senesinde normal bir satış temposuna kavuştuğunu söylemek mümkün değildir. İç ve dış piyasalara satılacak fiyatların tabî olmayan temevvüçlere tâbi tutulması bu sene memleket piyasasında bir bakır kara borsası yaratmış ve fakat Ekonomi Bakanlığınca vaktinde alınan tedbirler sayesinde bu hal bertaraf edilmiştir.

Evvelki bültenimizde Amerikaya yapıldığından bahsettiğimiz satışa ait sevkiyatın hemen tamamı bu sene zarfında yapılmıştır. Bu satışa rağmen Bakır Müessesesi elinde sene sonunda onbin tondan fazla bir stok kalmıştır.

Afrika ve Amerika'daki muhtelif bakır madenlerinin normal bir şekilde istihsale başlamış ve 1945 senesinde Amerika'da başgöstermiş olan işçi grevlerinin oldukça yatıştırılmış olması önümüzdeki seneler zarfında bakır istihsalatımızın kârlı bir şekilde satılabileceği kanaatini vermektedir.

Kuvarshan bakır madeninin kapanmasına mukabil, büyük tesis masraflarıyla yakında işletmeye açılması beklenen Murgul bakır madeniyle beraber Ergani istihsalı 20 senede 20 bin tona yaklaşacağından bunların istihlâki için dahilde bakır mamullerinin yapılabilme-

si için yeni imalâthaneler kurulması görüşümüze uygun gelmektedir.

1946 senesinde, bugün tek bakır işletmemiz olan Ergani Bakır işletmesinin istihsal ve satışlarına ait geçen sene ile mukayeseli cetvel aşağıya konmuştur.

(Ton Hesabıyla)

Aylar	1945		1946	
	İstihsal blister	Satış rafine	İstihsal blister	Satış rafine
Temmuz	365	76,5	890	208,5
Ağustos	795	132	780	5.665,5
Eylül	880	281	705	5.187,5
Ekim	715	196	1.025	1.234
Kasım	779	121	800	270
Aralık	750	190,5	940	524,5
Yekûn Birinci altı aylık	4.784	987,-	5.140	13.090,-
Umumî Yekûn	9544	2.174,5	10.050	24.866,5

1944 senesinde 10.650 tonluk bir istihsalde bulunan madenin 1945 senesinde 9.544 ton ve 1946 senesinde 10.050 ton istihsal etmekle az çok istihsal temposunu muhafaza ettiğini ve fakat 1944 senesinde 3.696 tonluk, 1945 senesinde 2.174,5 ve 1946 senesinde 24.866,5 tonluk bir satış yapmakla satış sahasında geniş bir varyasyon kaydetmiş bulunmaktadır. Bu mütehavvil hareketi harp tesirlerine atfetmek mümkün ise de, istikbalde malî vaziyetine müessir olan bu halin tanzim edilmesi şayanı temenidir.

Kükürt:

Harbin devam ettiği müddetçe bağcılarımızın kükürt ihtiyacını karşılamış olan Keçiborlu kükürtlerimiz iki sene denberi geçirmekte olduğu buhrandan henüz kurtulmamış bulunmaktadır.

Yapılan bütün teşebbüslere rağmen kükürt işletmesi Amerikan ve İtalyan kükürtlerinin rekabetiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Kurulduğundanberi kükürt dağıtma işini idare eden Devlet Ziraî Donatım Kurumu Keçiborlu kükürtlerinin zürraı tatmin edecek durumda olmadığı kanaatinde bulunmasına rağmen, İzmir numune bağlarında yapılan tecrübeler geçen bültenimizde de bildirdiğimiz gibi müsbet neticeler vermiş olduğundan, bu yegâne devlet müessesesi istihsaline karşı bir anlayış gösterilmesi icabettiği kanaatindeyiz.

Amerika'dan gelen kükürtlerin her türlü muhafaza tertibatına rağmen uzun yol dolayısıyla Şansel derecesini kaybettiğinde artık şüphe kalmamış olduğuna nazaran, kullanılması azıcık daha dikkat isteyen memleket kükürtlerinin istihlâkinde sadece devlet müesseselerinin birbirlerine yardım etmeleri kâfi gelecektir.

Kükürt dağıtım işini elinde tutan Ziraî Donatım Kurumunun yardımını esirgemesi neticesinde Müessese satışı son derece azalmış ve bu sebeple bağ kükürdü istihsalini de hemen hemen durdurma mecbur olmuştur.

Bununlabeleder, Etibank kükürt satışı için bizzat teşkilât kurmak yolunu tutmuş ve muhtelif mmtakalarda satış teşkilâtı yapmıştır.

Bu yeni teşkilâtın ne dereceye kadar muvaffak olacağı belli olmamakla beraber satış ajanlarının kükürtün kullanılması etrafında zürraa vereceği izahatın ve öğütlerin Keçiborlu kükürtlerine eski rağbetini kazandıracağını ümitlemekteyiz.

İşletmenin 1946 senesine ait istihsal ve satışlarını gösteren cetveli aşağıda takdim ediyoruz:

(Ton Hesabiyle)

A y l a r	1 9 4 5		1 9 4 6			
	İstihsal	Satış	İstihsal		S a t ı ş	
	Saf		Saf	Bağ	Saf	Bağ
Temmuz	390	310	203	—	22,—	—
Ağustos	364	177	190	—	0,200	—
Eylül	326	250	200	—	—	—
Ekim	363	44	202	—	45,800	—
Kasım	297	291	200	—	80,350	0,900
Aralık	295	178	240	—	208,350	0,900
Yekûn	2.035	1.250	1.235	—	356,700	1,800
Birinci altı aylık	1.745	2.712	1.129,1	—	9,950	9,225
Umumî yekûn	3.780	3.962	2.364,1	—	366,650	11,025

Çimento :

Harp içerisinde memleket savunmasına tahsis olunan çimento istihsalı 1944 senesiyle 1945 senesi ortalarına kadar bir aralık ferahlık devresi geçirmiş ise de, memleketteki hususî ve resmî inşaatın yeniden bir hız alması buhran denebilecek bir darlık meydana getirmiştir.

1946 senesinde bu sebeple Hükümetçe yeni bazı satış tedbirleri alınmasına lüzum görülmüştür. Bu vaziyet gösteriyor ki bugün istihsal edilmekte olan çimento, memleketin geniş ölçüdeki in-

şaat ve inkişaf adımları önünde kâfi gelmemektedir.

Çimento taharriyatı etrafında Enstitümüzce yapılmakta olan tetkikler memnuniyet verici olmakla beraber, henüz müsbet sahaya intikal edememiştir.

Görüşümüze göre mevcut fabrikalara yenilerini ilâve etmek bir zaruret halindedir.

Aksi halde hariçten çimento ithali icabedecektir.

Devlet eliyle işletilen Sivas ve Ankara Çimento Fabrikalarının 1946 faaliyeti aşağıda arz edilmiştir.

Aylar	1 9 4 5				1 9 4 6			
	İstihsal		Satış		İstihsal		Satış	
	Sivas	Ankara	Sivas	Ankara,	Sivas	Ankara	Sivas	Ankara
Temmuz	5.086	1.556	6.252	1.690	9.251	1.985	8.486	1.656
Ağustos	9.275	322	10.306	743	9.210	2.002	11.879	1.507
Eylül	9.584	1.640	3.804	-1.124	9.100	1.783	7.182	2.061
Ekim	772	1.035	2.821	1.372	9.323	1.650	6.011	2.029
Kasım	2.518	1.275	2.198	566	4.222	1.495	6.469	1.376
Aralık	3.376	—	1.442	—	9.334	1.000	6.743	994
Yekûn	31.011	5.828	26.823	5.495	50.440	9.915	46.770	9.623
Birinci altı ay	33.406	6.757	26.938	5.674	15.602	3.510	31.866	3.565
Umumî yekûn	64.417	11.585	53.761	11.169	66.042	13.425	78.636	13.188

Cetvelin tetkikinden anlaşılacağı veçhile, Sivas Çimento Fabrikası geçen seneki istihsal temposunu muhafaza etmiş bulunmaktadır.

Cüruf çimentosu istihsal eden Ankara Çimento Fabrikası da tam kapasite ile çalışmaktadır. 1945 senesinde 110.000 ton çimento istihsal etmiş olan ve bundan 107.000 tonunu piyasaya satan Zeytinburnu Çimento Fabrikası da sahibi olan şirket eline teslim edil-

dikten sonra aynı istihsalinde elde etmiş bulunmaktadır.

Diğer madenler :

Memlekette diğer hususî eşhas ve şirketler tarafından işletilmekte olan madenler 1945 senesine nazaran gerek istihsal ve gerek satışlarında zikre şayan bir tahavvül yaratamamışlardır. Bu itibarla bunların istihsal ve satışlarına müteallik 1945 ve 1946 rakamlarını aşağıda mukayeseli bir şekilde koymakla iktifa ediyoruz.

Madenler	1 9 4 5		1 9 4 6	
	İstihsal	Satış	İstihsal	Satış
Amyant	138	35	55	55
Antimuan (Turhal)	21	35	78	123
(Balıkesir)	66	—	—	—
Civa (Karaburun)	158(1)	172	—	75
Borasit	5.034	2.130	2.210	3.198
Lületaşı	817(2)	509	625	554
Manganez	5.095	3.752	1.793	1.793
Manyezit	908	456	100	100
Zımpara	2.168	5.059	8.451	10.552
Madensuyu	860.358(3)	810.658	1.027.273	1.027.273
Tuz	204.163	193.284	—	227.582
Flüşpat	—	—	115	115
Linyit (Çeltek)	93.221	91.713	73.480	73.130
» diğerleri	36.571	31.663	15.277	15.277
Pirit	—	—	800	300

(1) Şişe, (2) Sandık, (3) Litre; diğer rakamlar ton olarak.

M.T.A. Enstitüsünün Faaliyeti:

Enstitü 1946 yılında faaliyetini biraz daha hızlandırarak geçen yıllara nazaran daha fazla iş görmüştür. Siirt vilâyetinde, Çengen'de, Adana Hocalı'da ve Sazgın'da petrol; Zonguldak kömür havzasında taşkömürü; Soma, Sivili'de linyit mevzuları ile alâkalı sondajlar yapılmıştır. Bir sene içinde yapılan kömür ve linyit sondajlarının tulü 2 818,22 metredir.

Tekel hesabına muhtelif tuzlalarda 425,60 metrelik sondaj yapılmıştır. Keçiborlu kükürt madeninde 1815 metre sondaj yapılmış ve kükürt rezervinin daha fazla olduğu tesbit edilmiştir. 1946 senesi içinde Etimesgut motor fabrikası, Kızılay hastanesi, Ankara Elektrik Şirketi, Ankara Tıp fakültesi, Anıtkabir inşaatı, İstanbul Silihtarağa elektrik santrali ve Ankara Fen Fakültesi inşaatında yekûnu 2.034,75 metre tutan temel sondajı yapmış ve bu sondajlarla temel tekniği bakımından işin daha selâmetle yapılabilmesini inşaatçılara sağlamıştır.

Filyos'da kurulacak ateş tuğlası fabrikası için iptidaî madde olan kili, aramak üzere 1946 yılında başlanan ve tamamlanan aramalar iyi neticeler vermiştir; bu çalışmalar esnasında 546 metrelik 10 galeri sürülmüş ve 365,45 metre sondaj yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatı için Ankara civarındaki taşocaklarında 92,65 metre sondaj yapılmıştır. Bir sene zarfında ceman 9.156,93 metre sondaj yapılmıştır. Geçen seneye nazaran bu rakam önemli bir fark göstermektedir.

Prospeksiyon etüdüleri de hızını artırarak devam etmiş, Trakya'da ve Karadeniz sahilindeki bölgelerde ve Akdağ mıntakasında takriben 138.000 km² lik sahada 1.308 zuhur ziyaret edilmiştir. Bu etüdü neticesinde zuhurat muhtelif kategorilere tasnif edilmiştir. Özerinde detaylı etüdü yapılması muvafık görülen veya kamp açılmasını

icabettiren zuhurat için bütün taramanın bitmesi beklenmektedir.

Trakya ve Garbî Anadolu'da 84.579 km² lik sahanın jeolojik tetkikleri yapılarak 1/100.000 ölçekli jeoloji haritaları tanzim edilmiştir.

Bunlardan başka su, deprem ve heyelan etüdüleri yapılmış, 1.117 km² genişliğinde sahanın petrol bakımından detay etüdüleri yapılarak, jeolojik haritaları tanzim edilmiştir. 7.300 km² sahaya ait eski jeolojik haritanın da revizyonu yapılmıştır, 118.596 hektar sahanın topoğrafik hartası yapılmıştır.

Ayrıca Antalya - Akseki boksit, Aydın - Çine arsenopirit, İzmir Gümüldürköy ve Yozgat - Akdağ kurşun, çinko, Kocaeli - Çamdağ demir, Erzurum-Balkaya, Kükürtlü, Ağzıaçık - Sivili linyit madenlerinde detaylı etüdü yapılmıştır.

İstanbul civarında kaolin, kil ve kuvars aramaları devam etmektedir. Zonguldak havzasında başlıyan Karbonifer etüdü de ilerlemektedir.

Muğla demir, Çanakkale - Lapseki kurşun, Adana, Kozan, Mürefte, Eriklice'de jeofizik etüdüleri yapılmıştır. Bütün saha çalışmaları esnasında elde edilen numuneler, makro -,mikro -,fitopaleontoloji, mineraloji, kimya lâboratuvarlarında tâyin ve tahlil edilmiştir.

Memleketin şifalı suları 5 senelik bir program dahilinde taranmaya tâbi tutulmuş ve neticelerin Enstitümüz neşriyatının seri B No. 11 altında yayınlanması kararlaştırılmıştır. Türkiye jeolojik haritasına ait 6 paftanın izahnameleri kısmen hazırlanmış bulunmaktadır. "Anadolu Krom Cevherlerinin İstihalesi ve Bunların Magmatik Oluşlarla İlgisi" adlı bir eser yayınlanmıştır Ayrıca üç eserin de baskıya verilmek üzere hazırlıkları bitirilmiştir.

1946 yılında tahsillerini bitirip yurda dönen mütehasşslarımızın adedi 12 dir. Bunlar muhtelif müesseselerde vazifelendirilmişlerdir.